

گزارش

می گویند ۸۰ تا ۹۰ درصد زعفران دنیا در داخل مرزهای ایران کشت می شود. اگرچه زمانی ایران به صادرات کالاهایی مانند زعفران و پسته در دنیا شناخته می شد اما در سال های گذشته و به واسطه مشکلات متعدد، سال به سال قدرت ایران در این بازارها از دست رفته و حال کار به جایی کشیده که معضل قاچاق بالای جان صادرات گران بهاترین ادویه ما شده و تاجران افغانستانی زعفران ایرانی را به نام خود به فروش می رسانند.

سال هاست فعالان این عرصه از خوب نبودن حال صادرات زعفران می گویند و حتی اخیراً نامه ای خطاب به رئیس جمهور منتشر کرده و در آن نسبت به مخاطراتی که وضعیت خشکبار و گیاهان دارویی را تهدید می کند هشدار داده اند. در بخشی از این نامه ضمن نقد به تصمیمات کارشناسی نشده، آمده است: «در هر نقطه از دنیا که از نام ایران عزیز یاد می شود، در زمینه فرهنگ تاریخ کهن ایران و در وادی تجارت چند محصول شاخص از جمله پسته، زعفران، فرش و خرما خودنمایی می کند. حال صنعت خشکبار ایران خوب نیست و بازارهای صادراتی و تولیدی کشور به سرعت رو به افول و نابودی است. در حالی که پیدا کردن و نگهداشتن یک خریدار خارجی چندین سال تلاش و چندین هزار دلار هزینه دارد، از دست دادن آن با یک بخشنامه غیر کارشناسی در یک روز اتفاق می افتد. صنعت خشکبار ما در سال های اخیر شاهد ورشکستگی بسیاری از واحدهای تولیدی صادراتی بوده که جلوگیری از آن هم خارج از توان صاحبان دردمند این صنایع و محتاج توجه جدی دولت مردان دل سوز است.» اما اگر بخواهیم واکاوی کنیم که چگونه ایران جایگاه ممتاز خود را در صادرات این محصول از دست داده، شاید یکی از اصلی ترین موانع بحث تحریم ها باشد. هرچند که این تمام ماجرا نیست.

قاچاق بیش از ۱۲۰ تن زعفران در سال

امسال به مناسبت پنجم آبان ماه روز ملی زعفران، فعالان این عرصه همایشی را برگزار کردند و در قالب آن به بررسی چالش های

پیش روی تولید و صادرات زعفران پرداختند.

با وجود سهم غیرقابل کتمان ایران از تولید زعفران دنیا در سال های گذشته، به واسطه آنکه در کنار تولید به فراوری، بسته بندی، بازاریابی و فروش توجه نداشته ایم قاچاق زعفران به مرور زمان قوت گرفته است. بر این اساس بخش قابل توجهی از محصول تولیدی با توجه به نزدیکی استان خراسان - که به نوعی می توان از آن به قطب تولید زعفران کشور یاد کرد- به افغانستان قاچاق شده و در مرحله بعدی به نام محصول افغان وارد بازارهایی از جمله هند می شود. بر این اساس اعلام شده، سالانه بیش از ۱۲۰ تن زعفران ناشی از مشکلات و موانع سدر اه صادرات از مرزهای کشور قاچاق می شود. سید روح الله لطیفی، سخنگوی کمیسیون روابط بین الملل و توسعه تجارت خانه صنعت، معدن و تجارت ایران در این باره می گوید: «هم جواری افغانستان با کشور هند که مصرف کننده ۵۰ تا ۶۰تن زعفران در سال است، موجب شده این دو کشور در بحث تعرفه گمرکی همکاری هایی داشته باشند که به سبب آن زعفران ایرانی اگر از کانال افغانستان به هند صادر شود برای این کشور با تعرفه صفر درصدی همراه است در حالی که این عدد برای تجار با مبدأ ایران به کشور هند ۳۸ درصد است.»

کاهش ۵۰ درصدی صادرات

معضل دیگری که صادرات زعفران را مانند بسیاری دیگر از بازارهای صادراتی تهدید می کند بحث تعهدات ارزی است. در واقع تعهدات ارزی صادرکنندگان موجب شده مزیت های صادرات برای فعالان این حوزه کمرنگ شده و آن ها ترجیح دهند فعالیت خود را از طریق شبکه غیررسمی انجام دهند؛ چراکه در غیر این صورت ملزم به فروش ارز حاصل از صادرات به سامانه نیما هستند که از نظر قیمتی با بازار متفاوت است. این موضوع موجب شده در موارد متعدد صادرکنندگان اقدام به ارزان فروشی یا کم اظهاری کنند. طی یک سال گذشته آمارها گویای آن است که چه از نظر وزنی و چه از نظر ارزش صادرات، این محصول با کاهش چشمگیر مواجه شده است. طبق آمارها متوسط قیمت اظهارشده زعفران در شش ماهه اسمال ۸۶۶ دلار و ۳۹۰ سنت بوده، در صورتی که در شش ماهه

به بهانه روز ملی زعفران

چالش های تولید طلای سرخ ایران

نیز هزینه بالای تولید زعفران به دلیل مراحل متعدد، چالش بزرگی برای تولیدکنندگان است. زعفران نیازمند مراحل طولانی و دقیق کاشت، داشت و برداشت است که این مراحل نیاز به نیروی کار با تجربه و تخصص دارد. بنابراین هزینه های بالای نیروی کار، تجهیزات و همچنین سایر هزینه های مرتبط با نگهداری و فراوری محصول، یکی از معضلات اساسی در این زمینه است.

• **شرایط دریافت تسهیلات وام های بانکی برای تولیدکنندگان زعفران چگونه است؟** تسهیلات بانکی خاصی در دسترس کشاورز و تولیدکننده زعفران نیست. این درحالی است که با توجه به ارزآوری قابل توجه زعفران برای کشورمان، دولت باید حمایت های مناسبی را از زعفران کاران به عمل آورد.

• **اسپانیا زعفران ایرانی را به صورت فله خریداری و با بسته بندی مناسب آن را مجدداً صادر می کند. برای مقابله با رویه اسپانیا و یا حتی کشورهای همسایه از جمله افغانستان که با زعفران ایرانی این کار را انجام می دهند، چه اقداماتی می توان انجام داد و دولت باید چه کارهایی صورت دهد؟** برای جلوگیری از قاچاق و فله فروشی زعفران به قوانین و مقررات خاص و محکمی نیاز است. حمایت جدی از حضور شرکت های داخلی در نمایشگاه ها و مجامع مهم بین المللی مرتبط با زعفران به منظور توسعه بازارهای صادراتی، آشنایی بیشتر با زعفران ایرانی در سطح جهان، ثبت جهانی زعفران به نام ایران و...، از جمله اقداماتی است که دولت می تواند در این راستا انجام دهد.

اما و اگرهای صادرات گران بهاترین ادویه جهان

سال گذشته به هزار و ۶۳ دلار و ۷۸ سنت رسید. این میزان نشان دهنده ارزان فروشی یا کم اظهاری منفی ۱۸.۶ درصدی نسبت به سال قبل است.

نگاهی به بازارهای صادراتی

در شش ماه اول سال جاری به استناد آمارهای شفاهی، محصول زعفران ایران به حدود ۵۰ کشور صادر شده و شاهد صادرات ۵۰۱ تن زعفران به ارزش ۴۹ میلیون و ۴۶۵ هزار و ۹۶۰ دلار بوده ایم. عمده مقاصد آن امارات (۲۸ درصد)، اسپانیا، چین، افغانستان، قطر، ایتالیا، عمان، عراق، انگلستان، ترکیه، یونان، نپال، موریس، نیوزیلند، اتریش، روسیه، فیلیپین، بلژیک، ژاپن، پاکستان، تایلند، تایوان، آلمان، هلند، مالزی، کویت، کانادا، سوئیس، سوئد و سرستان است. در بسیاری موارد بخش قابل توجهی از محصول صادراتی به این کشورها به شکل فله ای صادر می شود. بر همین اساس چندین دهه است که در دنیا زعفران ایرانی را به نام برندهای اسپانیایی می شناسند. در نهایت نیز سهم کشور از صادرات ۱۱ میلیارد دلاری ناشی از خام فروشی تنها ۴۰۰ میلیون دلار است.

جالب است بدانید حدود چهار دهه قبل اسپانیا نخستین تولیدکننده بزرگ زعفران در جهان بود و ایران رتبه دوم را داشت؛ هند و یونان نیز به ترتیب در جایگاه سوم و چهارم قرار داشتند اما به تدریج با توجه به کیفیت زعفران ایران و قیمت رقابتی، بازار این محصول در اختیار ایران قرار گرفت. حال اسپانیا دوباره در تلاش است تا تأمین عمده بازار را در دست بگیرد. در این میان به جز کشورهای دارای پیشینه تولید زعفران، کشورهایی مانند بلغارستان، مجارستان، تاجیکستان، قرقیزستان، آذربایجان، هلند و آفریقا هم به تولید این محصول لوکس ورود کرده اند. در چنین شرایطی برای اینکه ایران بتواند همچنان جایگاه خود را حفظ کند لازم است دغدغه کشاورز رفع شود و در عین حال در حوزه صنایع تبدیلی نیز رشد داشته باشیم.

پیشنهادهای نیز در زمینه عرضه زعفران در بازار سرمایه مطرح شده و صندوق های سرمایه گذاری به خرید گواهی های سپرده زعفرانی که به طور مستقیم توسط کشاورز در اختیار بورس

اقتصاد

افزایش مصرف زعفران در سطح جهانی است. بسیاری از فرهنگ های غذایی، دستورالعمل های آشپزی مبتنی بر ادویه های محلی دارند و زعفران محصولی ناآشناست و هنوز در رژیم غذایی آن ها جایی ندارد. از سوی دیگر، مسئله تبلیغات و فرهنگ سازی به عنوان عامل مؤثری برای ارتقای جایگاه زعفران در بازارهای جهانی به چشم می خورد.

• **استانداردهای بین المللی و داخلی برای کیفیت زعفران چقدر رعایت می شود و آیا برای تولیدکنندگان هزینه بر است؟**

بسته بندی محصولات در بازار داخلی با رعایت استانداردهای اجباری داخلی صورت می پذیرد. همچنین، در صادرات نیز اصول جهانی رعایت می شود. این در حالی است که توجه به استانداردهای داخلی و جهانی به طور مستقیم بر هزینه های تولید تأثیری ندارد.

• **چه مشکلاتی در زمینه دسترسی به فناوری های نوین و ابزارهای بهبود بهرهوری وجود دارد؟**

یکی از چالش های اصلی در مسیر افزایش بهرهوری تولید زعفران، نبود حمایت جدی مسئولان برای مکانیزاسیون است. درحال حاضر، به دلیل عدم وجود برخی امکانات و تجهیزات، برخی از مراحل تولید به روش های سنتی انجام می شود که این مسئله باعث کاهش بهرهوری است. از سویی، آشنایی کشاورزان با دانش و فنون نوین تولید زعفران، که به نام «به زراعی» شناخته شده، از دیگر عوامل کلیدی برای افزایش بهرهوری به شمار می رود. برخی از کشاورزان هنوز با شیوه های علمی و نوین کشت، مدیریت آب، کوددهی و حفاظت از محصول در برابر آفات آشنایی کافی و دقیق ندارند. نبود سیستم شناسنامه دار برای مزارع و مراکز تولید زعفران نیز از چالش های مهم در حوزه تولید زعفران است. شناسنامه دار کردن مزارع می تواند علاوه بر ایجاد شفافیت، امکان ردیابی محصولات و کنترل کیفیت آن ها را فراهم سازد. شناسنامه دار بودن مزارع اطلاعات جامعی در خصوص ویژگی های زمین، نحوه کشت، نوع بذر، میزان کود مصرفی و سایر جزئیات مهم به دست می دهد که به تولیدکنندگان، خریداران و حتی صادرکنندگان اطمینان بیشتری می بخشد. این امر به کاهش قاچاق زعفران و عرضه محصولات تقلبی نیز کمک می کند. با وجود این چالش ها، برخی فناوری های نوین می توانند به تولید زعفران کمک کنند و بهرهوری آن را افزایش دهند. استفاده از ماشین آلات مخصوص برداشت و خشک کردن، صنعتی قادر است کیفیت محصول را در مرحله فراوری حفظ کند. علاوه بر این، بهره گیری از سیستم های آبیاری هوشمند برای مدیریت بهینه آب، به خصوص در شرایط کم آبی، از جمله فناوری های مؤثر برای افزایش بهرهوری در کشت زعفران است.

کالا قرار گرفته، تشویق می شوند. موضوعی که در نهایت به قیمت گذاری دقیق و واقعی این محصول کمک خواهد کرد. این در حالی است که دو صندوق از سال ۱۳۹۹ عرضه زعفران در بازار سرمایه را دنبال کردند که عملکرد آن ها بیانگر بازدهی بالایی است و حتی در مقایسه با بازار طلا و ارز توانسته عملکرد بهتری راثبت کند.

جای خالی برندسازی

یکی دیگر از مضلات پیش روی صادرات زعفران موضوع برندسازی است که می توان گفت مشکلی مشترک میان تمام بخش های صادرات محسوب می شود. با توجه به شرایط تحریم، برخی کشورها زعفران تولیدی را پس از خرید از ایران مجدداً با نام و برند خود به دیگر کشورها به صورت خام فروشی یا فرآورده های حاصل از آن صادر می کنند. همین امر سهم ما را از تجارت بازارهای جهانی کاهش داده است. در حالی که با رفع معضلات و جایگابی بین المللی بیشگام باشند. دولت نیز خود را موظف هدف بگیرد.

بحث بر سر برندسازی برای صادرات این محصول در سالیان گذشته به طور مستمر تکرار شده است. حتی در پیمای که به تازگی از سوی مسعود پزشکیان در گرامیداشت این روز منتشر شده بر اهمیت این موضوع تأکید شده و آمده است: «تأکید داریم که تقویت برند زعفران ایران در بازارهای بین المللی نه تنها ضامن صیانت از این محصول راهبردی خواهد بود، بلکه موجبات افزایش رقابت پذیری کشور در بازار جهانی زعفران را فراهم خواهد کرد. زعفران ایران باید به جایگاه واقعی خود بازگردد و سهم شایسته ای را در بازارهای جهانی از آن خود کند. در این راستا از تمامی فعالان زنجیره ارزش زعفران انتظار می رود تا با همکاری، هم فکری و هم گرایی در جهت تولید، ارتقای ظرفیت فراوری و اقدامات منتج به صادرات این محصول و از آن مهم تر، معرفی زعفران ایران به بازارهای بین المللی بیشگام باشند. دولت نیز خود را موظف می داند تا با حمایت از تولیدکنندگان، فعالان حوزه فراوری و صادرکنندگان این محصول، زمینه رشد و تعالی بیشتر این صنعت را فراهم آورد.»

atiyeno.ir

یادداشت

خلأ حضور ایران در بازار بین المللی زعفران

علی حسینی گازار

عضو هیئت رئیسه شورای ملی زعفران

ایران تولیدکننده عمده زعفران جهان است، به طوری که ۸۵ تا ۹۰ درصد نیاز بازار این محصول از سوی زعفران کاران ایرانی تأمین می شود. حدود چهار دهه قبل اسپانیا نخستین و ایران دومین تولیدکننده بزرگ زعفران در جهان بودند. هند و یونان نیز به ترتیب در جایگاه سوم

و چهارم قرار داشتند. به تدریج با توجه به کیفیت زعفران ایران و قیمت رقابتی، بازار این محصول در اختیار ایران قرار گرفت. اما اسپانیا دوباره در تلاش است تا تأمین عمده بازار را در دست داشته باشد. این درحالی است که غیر از کشورهای دارای پیشینه تولید زعفران، کشورهایی مانند بلغارستان، مجارستان، تاجیکستان، قرقیزستان، آذربایجان، هلند و آفریقا هم به تولید این محصول لوکس ورود کرده اند. مشکلات تحریم، چالش جابه جایی پول، رفع تعهد ارزی و تفاوت قیمت ارز نیمایی و آزاد - از این جهت که صادرکننده با ارز آزاد مواد اولیه را تأمین می کند اما باید ارز حاصل از صادرات را با نرخ نیمایی تحویل دولت دهد- از جمله موانعی به شمار می آیند که بازار جهانی محصولات کشاورزی ایران، و از جمله زعفران، را مورد تهدید قرار می دهند.

بر این اساس، تحریم و خلأ حضور ایران در بازار سبب شده تا سایر کشورها برای تأمین نیاز این محصول گران قیمت به موضوع تولید آن ورود کنند. ایران باید سه دهه قبل برای جلوگیری از خام فروشی برنامه ریزی و برای راه اندازی صنایع تبدیلی و تکمیلی سرمایه گذاری می کرد. زعفران کاربردهای زیادی در صنایع مختلف دارد که در ایران دیده نشده است. این محصول در کنار صنایع غذایی در صنایع دارویی، بهداشتی و آرایشی نیز مورد استفاده قرار می گیرد و دولت باید با ایجاد مشوق هایی، سرمایه گذاران را تشویق به سرمایه گذاری صنایع تبدیلی کند. بر اساس آمار وزارت جهاد کشاورزی و داده های مراکز دولتی، حدود ۱۲۴ هزار هکتار از سطح کشور زیر کشت زعفران است که باید بیش از هزار تن زعفران برداشت شود، درحالی که تولید فعلی یک چهارم این عدد بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ تن را دربر می گیرد. طبق یک فرمول هر سال بین ۵ تا ۱۰ درصد به سطح زیر کشت این محصول اضافه می شوند، چون مزارع هرچند سال یک بار باید جایگزین شوند و به نسبت این جایگزینی ضروری است ۲ تا ۳ برابر سطح زیر کشت افزوده شود. بنابراین اگر تا چند سال قبل ۱۲۳ هزار هکتار سطح زیر کشت زعفران داشتیم، قطعاً امروز این عدد به ۱۴۰ تا ۱۵۰ هزار هکتار رسیده که باید هزار تن محصول داشته باشد اما چرا فقط ۳۰۰ تن زعفران در کشور تولید می شود؟

این عدد رضایت بخش نیست. درچنین شرایطی، درآمد کشاورز کاهش پیدا می کند. بنابراین فعال این حوزه نیاز به آموزش دارد تا بتواند بازده خود را در هکتار کشت افزایش دهد. از طرفی زعفران محصولی مناسب برای سرزمین های کم آب محسوب می شود؛ زیرا در تابستان نیاز به آبیاری ندارد و در زمستان هم با بارش رشد می کند. همچنین به دلیل کشت ویژه آن، تا هفت سال نیاز به کشت مجدد نیست و تنها باید در دست مدیریت شود. افزایش قیمت، کشت زعفران را در کشور فراگیر کرده اما تولید آن سیستمی و اصولی نیست و هر کشاورز با به اشتراک گذاشتن تجربیات خود که همگی سلیقه ای است، تولید پایین این محصول را در استان های مختلف رقم می زند. این امر ناشی از عملکرد و سیاست گذاری نادرست نهاد های متولی به حساب می آید که باید مورد اصلاح و بازنگری قرار گیرد. باید به این نکته توجه کرد که ضرورت دارد محصول زعفران ایران با یک برند ویژه در دنیا شناخته شود. ایجاد بانک کالایی در فصل برداشت زعفران برای خرید محصول مازاد و تعادل بخشی به عرضه و تقاضا یکی از راه های مدیریت بازار و جلوگیری از فعالیت دلالان در بازار این محصول صادراتی است. در مورد محصولاتی که منافع ملی را تأمین می کنند، نباید به صورت بنگاهی فکر کرد، بلکه باید به صورت ملی و یکپارچه در حفظ تولید و صادرات پایدار قدم برداشت.